

Превођење као љубав и ударнички рад

Интервју са Аном Јовановић водила Биљана Дојчиновић

Ана Јовановић је доцент на Катедри за кинески језик Филолошког факултета у Београду. Основне студије је завршила на тој истој Катедри, а магистрирала је и докторирала у Пекингу. За издавачку кућу „Лагуна“ превела је роман *Жабе* кинеског аутора Мо Јена, добитника Нобелове награде за 2012. годину. За тај превод Ана Јовановић је добила две награде – „Љубиша Рајић“, коју додељује Удружење преводаца Србије, и награду на 26. међународном сајму књига „Ријеч – књига – универзум“ у Сарајеву.

Ваш докторски рад, чији је дуги наслов „Примена теорије концептуалне метафоре у истраживању речи за делове тела и израза везаних за њих у савременом кинеском језику – улога коју људско тело има у процесу концептуализације“, има врло занимљиву тему. Можете ли да нам кажете нешто о том истраживању?

Истраживање је рађено из угла когнитивне лингвистике. Урадила сам анализу педесет и три речи за делове тела у савременом кинеском језику, што значи и свих сложеница које су направљене од тих речи. На основу тога сада могу да правим паралеле између српског и кинеског, на пример, и тако покажем студентима неке сличности између ова два наизглед удаљена језика. Управо је тај процес концептуализације сличан. Наравно, постоје културолошки елементи који стварају извесне разлике, али све оно што се односи на наше тело и на искуство тела у простору је исто. На пример, реч „глава“ у кинеском; постоје две речи за главу и обе могу да проширују значења, али интересантно је да

Кинези, као и ми, све што је мало и округло концептуализују као „главу“. Тако ће они искористити реч „глава“ за, на пример, „главицу лука“ као што и ми кажемо, на пример, „главица купуса“... Затим, за неког ко је вођа употребиће сложенице изграђене од речи „глава“, као што ми, између осталог, кажемо „главешина“. У концептуализацији речи „срце“ има пуно метафора које се дотичу и традиционалне кинеске медицине, па је то можда мало теже објаснити.

Ваше интересовање за паралеле између ова два језика свакако има дубоке везе са превођењем. Како је изгледало преводити Мо Јена, писца за ког Ваше колеге кажу да је прилично тежак? Сам роман Жабе делује необично структурирано и има специфичну тему – политике рађања у Кини. Какав је био Ваш сусрет са овим кинеским Нобеловцем?

Мо Јен има разноврстан опус. Иако у свим романима описује своје родно место, и то као комбинацију реалног и фиктивног, сваки роман на другачији начин говори о том месту. У *Жабама* је захватио период од шездесет година, од педесетих година XX века до прве деценије новог миленијума. Централно место је спровођење политике планског рађања у Кини. Али није само «политика једног детета» његова тема. Ту су и описи Културне револуције и свих оних дешавања у XX веку која су обележила историју Кине. *Жабе* су у ствари његов најновији роман и његова форма се разликује од ранијих дела. Више нема много флешбекова; у претходним романима не знате уопште да ли говори о садашњости, прошлости, враћа се, прелази у будућност... Овде структура није таква. Роман је подељен на четири дела, а последњи, пети део је драмски, и он допуњује све оно што је остало недоречено, премда на један надреалан начин. Као и сваки други Мо Јенов роман и овај роман је прилично тежак, потребан вам је добар стомак да га читате.

Зашто је наслов романа Жабе?

То је у ствари игра речи. У кинеском „wa“ значи „жабе“, „дете“ и „богиња Нива“ која је створила људски род. У писаном кинеском је разлика видна, зато што су карактери којима се ови називи пишу различити, али у изговору није јасна. Мо Јен користи ту сличност која, на жалост, у преводу на српски не може да се осети.

Шта Вам је било најтеже у превођењу?

Ништа ми није било посебно тешко зато што је то једна од мојих најомиљенијих књига. Када је, 2009. године, објављена, прочитала сам је за мање од два дана и цео овај подухват сам отуда доживела више на један емотиван начин.

Како је дошло до тог да управо тај роман преводите?

Сасвим случајно. Издавач је контактирао нас који преводимо са кинеског. Набројали су наслове за које су откупили права и, кад сам чула за *Жабе* – одмах сам «резервисала» то дело.

Да ли сте пре тога преводили романе?

Романе нисам. Преводила сам научне чланке, књижевно-теоријске чланке, лингвистичке чланке и једну приповетку, али не и неко тако обимно дело... Имала сам прилично кратак рок од шест месеци и то је био баш ударнички рад. И ту онда помаже емотивна везаност за одређеног аутора, премда би и издавачке куће требало да имају у виду потребу да се дају дужи рокови за превођење, нарочито са кинеског.

Шта бисте могли да препоручите или саветујете својим студентима заинтересованим за превођење? Колико пута прочитати текст, колико верзија има превод? Шта је прва рука, а шта значе остале?

Све зависи како ко ради. Ја волим да текст пуно пута ишчитам. Наравно, та прва рука представља велико задовољство, али када се касније вратите на ту верзију, видите да доста ствари треба изменити. Прва рука вас увек вуче ка оригиналу. Мислим да треба бити што прецизнији у првој верзији. Друга рука је читање текста, али уз преглед оригинала – тада проверавате да није случајно негде дошло до грешке. Тада се коригују српски изрази и води рачуна да текст буде више у духу српског језика – тамо где вас је одвукао страни језик треба да се вратите своме. У трећој руци ставите са стране оригинал и радите само на српској верзији, да то буде онако као да је писано на српском. Ту би требало помно да се ишчитава. Увек буде и више од три верзије, зависи колико времена имате.

Потребно је имати и добар речник; речник синонима и пре свега речник, на пример, Матице српске, да се консултујете. Српски јесте нама матерњи језик, али, једноставно, када тражите синонине, не можете увек да се сетите одговарајућег, потребно је да погледате негде. И, наравно, потребно је да што више читате литературу која је писана на српском језику, јер то је извор нових речи, а те речи увек можете да искористите у неком преводу.

Шта сада преводите?

Преводим још један Мо Јенов роман, то је *Смрт на сандаловом коцу*. Реч је о једној врло округлој казни из времена династије Ђинг. Овај роман се враћа на крај XIX и почетак XX века. Има врло занимљиву форму, јер учествује неколико приповедача са различитим стиловима: први наратор је жена која говори прилично колоквијалним језиком, онда целат који говори савременим кинеским, па потом целатов син који користи дијалекат... Такав текст не можете преводити на један начин; и у преводу на српски мора да се види разлика између колоквијалног и стандардног језика. Зато је то велики изазов.

Да ли сте до сада преводили са српског на кинески?

Не, још увек нисам. Неколико песама јесам преводила, додуше српских на кинески, али свакако, без обзира на то какво је ваше познавање страног језика, он остаје – страни језик! Ја сам за то да свако преводи на свој матерњи језик, јер ће онда извући оно најбоље.